

ทักษิณคดีศึกษา

SUMMARY

In summary, Ramayana has been related to many Southern Thai literary works, both directly and indirectly. In fact the Southern Thai version of Ramayana shares both the homogeneous and heterogeneous characteristics of the Central Thai version of Ramayana. This implies that the sources of the Southern Thai version are partly influenced by the Central Thai version as well as by the other sources. It is found that the motif index on the 'battle of lanka', from the scene of the kidnapping of Sita by Totsakan to the scenes when Totsakan is killed, and the rescue of Sita by Rama, has greatly influenced the Southern Thai literary works.

รามเกียรติ์ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้

ฉันทส ทองช่วย

บทความเรื่องนี้ผู้เขียนได้สรุปมาจากการวิจัยเรื่อง "รามเกียรติ์ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้"^๑ ซึ่งเป็นงานวิจัยของผู้เขียนเอง งานวิจัยดังกล่าวมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงความเกี่ยวข้องระหว่างเรื่องรามเกียรติ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ทั้งที่เป็นความเกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อม ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยรามเกียรติ์ฉบับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ๔ ฉบับ และวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับรามเกียรติ์ ๘ ฉบับ รวมเป็น ๑๒ ฉบับ ต้นฉบับของวรรณกรรมดังกล่าวเป็นหนังสือสมุดข่อยทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังได้อาศัยข้อมูลเรื่องรามเกียรติ์ฉบับของภาคกลางอีก ๔ ฉบับคือ บทละครรามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ ราชานิพนธ์ฉบับฉันทส ทองช่วย ฉบับหอสมุดแห่งชาติ โคลงพาส์สอนน้อง และพาส์สอนน้องคำกลอน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ทั้งนี้เพื่อจะได้เปรียบเทียบดูว่า รามเกียรติ์ฉบับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้กับฉบับของภาคกลางนั้นมีลักษณะร่วมและแตกต่างกันอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะในเรื่องอนุภาค^๒ รูปแบบคำประพันธ์ และการใช้ภาษา นอกจากนี้ยังต้องการที่จะศึกษาว่าเรื่องรามเกียรติ์มีส่วนต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ได้อย่างไรบ้าง และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยถิ่นใต้น้อยเพียงใด

^๑ฉันทส ทองช่วย "รามเกียรติ์ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้" ๒๕๒๙

^๒อนุภาค หมายถึงรายละเอียดของเนื้อเรื่องอันเป็นองค์ประกอบส่วนเล็กที่สุดของนิทาน ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือเมื่อนิทานตกไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมใหม่ อนุภาคบางอนุภาคอาจสูญหายไป และมีอนุภาคใหม่เข้ามาแทน แต่อนุภาคหลักของเรื่องจะคงอยู่ อนุภาคที่คงอยู่นั้นมักเกี่ยวข้องกับตัวละครที่เด่น ของวิเศษ และเหตุการณ์ที่สำคัญ

รามเกียรติ์เป็นบันทึกเรื่องราวทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ เป็นที่รวมของความคิด ความเชื่อ และความรู้สึกของมวลมนุษย์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายสาขา ได้แก่มนุษยศาสตร์ ยุทธศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ นิติศาสตร์ นาฏศาสตร์ ศิลปศาสตร์ โหราศาสตร์ ศิลปศาสตร์ และศาสนศาสตร์ เป็นต้น

ชาวอินเดียเรียก "รามเกียรติ์" ว่า "รามายณะ" เป็นเรื่องที่ชาวอินเดียซึ่งนับถือลัทธิฮินดูนิยมนับถือกันมาก พวกเขามีความเชื่อกันว่า คัมภีร์รามายณะมีคุณวิเศษต่าง ๆ ใครได้ฟังแล้วล้างบาปได้ ประการณาสั่งใดก็จะได้สมปรารถนา จะเจริญ อายุ วรรณะ สุขะ พละ และเมื่อละโลกนี้ไปแล้วก็จะได้ไปสู่พรหมโลก รามายณะเป็นเรื่องที่ใช้สวดในพิธีศราทพรต (พิธีทำบุญให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว) เพื่อล้างบาปให้ผู้ตาย ผู้ใดได้อ่านแม้แต่เพียงสัปดาห์เดียว ถ้าไม่มีบุตรก็จะได้บุตร ถ้าไม่มีทรัพย์ก็จะได้ทรัพย์ และพ้นบาปกรรมบรรดาที่ได้ทำมาแล้วทุก ๆ วัน ผู้ได้อ่านจะมีอายุยืนเป็นที่นับถือในโลกนี้และโลกหน้า ตลอดถึงลูกหลาน ผู้ใดอ่านเวลาเช้าก็ดี เย็นก็ดี จะหาความเหน็ดเหนื่อยมิได้ นอกจากนี้ชาวอินเดียยังได้ยกย่องว่าพระรามคือ องค์พระวิฆเณศวรที่อวตารมาปราบอสูรหรือยุคเบญญาภายในโลก เป็นผู้มั่งมีจริยวัตรอันงดงาม เป็นแบบฉบับแห่งความดีเลิศอันสาธุชนควรถือเป็นเยี่ยงอย่าง เป็นโอรสที่ซื่อสัตย์กตัญญูกตเวทิตาในพระราชบิดา มีเมตตาปราณีต่อญาติพี่น้อง ประพฤติชอบตามทำนองคลองธรรม เป็นสามีที่ซื่อตรงปลงความรักใคร่ในภริยาจริง ๆ เป็นกษัตริย์ชาตินักรบที่องอาจกล้าหาญ ส่วนนางสีดานั้นเล่าก็เป็นตัวอย่างกุลสตรีที่บริบูรณ์ด้วยลักษณะกัลยาณี ซื่อสัตย์ต่อสามี กิริยาจาแนกเรียบร้อย อดทนต่อความยากลำบากตรากตรำส่วนตัวในเรื่องอื่น ๆ เช่นหนุมานก็เก่งกาจสามารถในการรบ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ทั้งจงรักภักดีต่อพระราม พระลักษมณ์ พระภรต พระศัตรุภณ์ ก็เป็นภคินีที่เคารพรักภักดีในพระรามตามกุลจรรยา พิเภกนั้นวางตนยังยืนอยู่ในธรรมาริพโดย สู้สละญาคิวสเสียได้เพื่อเห็นแก่ฝ่ายธรรมเป็นที่ตั้ง โดยนัยดังกล่าวมานี้ชี้ชัดว่า รามายณะเป็นเรื่องที่มีคุณค่าทางด้านสติปัญญา และจิตใจของชาวฮินดู เป็นที่รวมของหลักหลักศาสนา และธรรมปรัชญาอันลึกซึ้ง เป็นเรื่องสำหรับเล่นหนังเล่นละคร อันเป็นรากฐานของวิทยาการด้านนาฏศาสตร์ เป็นบ่อเกิดของวรรณคดีพากย์สันสกฤตอีกหลายเรื่อง เป็นประหนึ่งชุดทางวัฒนธรรมที่ช่วยเผยแผ่เกียรติภูมิของอินเดียให้เป็นที่รู้จักกันนานาอารยประเทศ คุณวิเศษดังกล่าวมาจึงนับว่าสมควรแก่พรหมประกาศิตที่ฤาษีวาลมิกิได้นำมากล่าวไว้ในตอนต้นรามายณะว่า

ยวตฺ สฺถาสฺยนฺติ คิริยะ

สริตศฺจ มหิตฺเล/

ตาวทฺ รามายณฺถา

โลกเ สฺมินฺ ปฺรจริษฺยติ//

"ตราบใด ในโลกนี้ มีพื้นดินซึ่งภูเขาย
ยังตั้งเป็นทิวแถว และยังมีกระแสน้ำ
ไหลเจือย ตราบนั้นรามาณะจักคงดำเนิน
ทั่วไปตามปากนิกรชน"^๑

วรรณกรรมอินเดียกับวรรณกรรมไทย มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด รามาณะฉบับสันสกฤต วิทยุราณะ และหนุมานนาฏกะ ของอินเดียคือบ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์ของไทย^๒ รามเกียรติ์เป็นเรื่องที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายทั่วทุกภาคของประเทศไทย มีความแพร่หลายทั้งในรูปแบบของวรรณกรรมลายลักษณ์และมุขปาฐะ โดยเฉพาะรามเกียรติ์ในรูปแบบวรรณกรรมลายลักษณ์นั้น นับได้ว่ามีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย ในภาคเหนือมีเรื่อง หอมนาน พรหมจักร และอุสสาบาล^๓ ภาคอีสานมีเรื่อง พระลัก - พระลาม^๔ ภาคกลางมีบทละครรามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ และรามเกียรติ์ฉบับอื่น ๆ อีกหลายฉบับหลายสำนวน ส่วนรามเกียรติ์ฉบับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ซึ่งล้วนแต่จารึกไว้ในหนังสือ "บุต"^๕ หรือสมุดข่อย ซึ่งมีทั้งฉบับ "บุตคำ" และ "บุตขาว" ก็มีหลายฉบับ ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาดูว่า รามเกียรติ์ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เท่าที่สามารถรวบรวมข้อมูลได้ในปัจจุบันนั้น (๑) เป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องรามเกียรติ์ล้วน ๆ กี่ฉบับ (๒) ฉบับใดบ้างน่าจะเป็นรามเกียรติ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (๓) ฉบับใดบ้างที่น่าจะคัดลอกหรือรับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ฉบับภาคกลาง (๔) มีวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องใดบ้างที่ได้รับอิทธิพลเฉพาะคำเรื่องเพียงบางส่วนมาจากเรื่องรามเกียรติ์ นอกจากนี้ (๕) จะมุ่งศึกษาอิทธิพลของรามเกียรติ์ต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยภาคใต้อีกด้วย

^๑ เก็บความจาก เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) อุปกรณ์รามเกียรติ์ หน้า ๘ - ๑๑

^๒ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว บ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์ ๒๕๑๓

^๓ ฉัตรยุพา สวัสดิพงษ์ "การศึกษาเปรียบเทียบรามเกียรติ์ฉบับลานนาและฉบับภาคใต้"

^๔ พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ พระลัก-พระลาม ๒๕๑๔

^๕ หนังสือ "บุต" ของภาคใต้ หมายถึงหนังสือสมุดข่อยนั่นเอง คำว่า "บุต" น่าจะเป็นคำเดียวกับ "สมุด" ซึ่งหมายถึงหนังสือหรือตำรา หนังสือบุตมี ๒ ชนิด คือ "บุตคำ" กับ "บุตขาว" หนังสือบุตคำหมายถึงหนังสือที่มีเนื้อกระดาสีดำ เขียนด้วยตัวอักษรสีเหลืองหรือสีงาสีขาว หมายถึงหนังสือที่มีเนื้อกระดาสีขาวเขียนด้วยตัวอักษรสีดำ บุตคำมักใช้เขียนเรื่องที่สำคัญเช่น แบบเรียน คัมภีร์ทางศาสนา เวทมนตร์คาถา เป็นต้น ส่วนบุตขาวมักใช้เขียนเรื่องประโลมประโลก และเรื่องที่เป็นสามัญทั่ว ๆ ไป

ผลการศึกษาค้นคว้าสรุปได้ดังนี้

๑. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องรามเกียรติ์โดยตรง เท่าที่รวบรวมข้อมูลได้ในขณะนี้ มี ๔ ฉบับ คือ

- ๑.๑ รามเกียรติ์ฉบับบ้านควนเกย อำเภออ่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๑.๒ รามเกียรติ์ฉบับวัดท่าแค บ้านท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
- ๑.๓ ราชานิลาป คัดถึงสี่ดา ฉบับวัดปรังหมูนอก บ้านปรังหมู อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
- ๑.๔ พาสีสอนน้องคำกลอน ฉบับบ้านบ่อदान อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

รามเกียรติ์ฉบับบ้านควนเกย เป็นหนังสือสมุดข่อยประเภท "บุดขาว" แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ยลตลอดเรื่อง ไม่ทราบประวัติผู้แต่ง และสมัยของการแต่ง ต้นฉบับไม่สมบูรณ์ ข้อความขาดตอนต้นและตอนท้าย เนื้อหาตอนสำคัญที่ปรากฏตามต้นฉบับเฉพาะที่เหลืออยู่มี ๑๕ ตอนคือ ฉายาเสียงลูก กำเนิดนางมณฑาและองค์ ทศกัณฐ์พานางมณฑาทรงรถเหาะข้ามเมืองจีตเจิน นารายณ์ปราบเกษนาสูร กำเนิดหนุมาน พระอิศวรและทวยเทพพลัดกันนิมิตเป็นดวงแก้วส่องแสงสว่างมายังโลก สุครีพและพาลีอาสาปลุกเขาพระเมรุ พระรามตามสี่ดา หนุมานถวายตัวกับพระราม พระรามพบสุครีพ พาสีรบสุครีพ พระรามแผลงศรฆ่าพาลี พาสีสอนน้อง สุครีพรองเมืองจีตเจิน และถวายองค์แก่พระราม ดำรงไปนครลงกา (ต้นฉบับขาดเพียงเท่านั้น)

รามเกียรติ์ฉบับวัดท่าแค เป็นหนังสือสมุดข่อยประเภท "บุดขาว" แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอน ข้อความตอนต้นขาดหายไป พิจารณาจากข้อความเท่าที่ปรากฏเห็นว่าตรงกับรามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ เพียงแต่ข้อความผิดเพี้ยนกันไปบ้าง ซึ่งอาจเป็นผลสืบเนื่องจากวิธีการบันทึก สันนิษฐานว่าน่าจะบันทึกตามข้อความที่จดจำกันมา หรือไม่ก็จะมีผู้อ่านคนหนึ่งอ่านออกเสียงให้อีกคนหนึ่งบันทึก เนื่องจากสังเกตพบว่า แม้ข้อความจะสอดคล้องกับเรื่องรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ ๑ แต่บันทึกเป็นสำเนียงภาษาไทยถิ่นใต้ และข้อความบางตอนมีการตัดและเติมคำอยู่บ้าง รามเกียรติ์ฉบับนี้มีเนื้อหาเพียง ๒ ตอนคือ ตอนท้าวมาลีวราชว่าความ และตอน ทศกัณฐ์ตั้งพิธีชุบหอกกระบิลพิท

ราชานิลาปคัดถึงสี่ดาเป็นหนังสือสมุดข่อยประเภท "บุดดำ" มีความยาว ๑๐๔ หน้า ต้นฉบับสมบูรณ์ จารด้วยตัวอักษรที่สวยงามได้มาตรฐานเดียวกันตลอดเล่ม แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันทและกาพย์รวม ๑๐ ชนิด ตอนสุดท้ายจบด้วยโคลงกระทู้สุภาพ ๑ บท และนับเป็นโคลงที่สามารถใช้สรุปเนื้อเรื่องได้ชัดเจนที่สุด คือ

รา เมศบาราศร้าง	แรมสมร
ชา เยศสี่ดาว	หนุ่มหน้า

พิ โยคกลางดงดอน

ดาลเทวม

ลาป ค้อนระอุเร้า

รำรื้อรื้อจวน

เนื้อหาที่สำคัญกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนทศกัณฐ์ลักนางสีดา พระรามโสกเศร้าคร่ำครวญถึงและออกติดตามนางสีดา โดยมีพระลักษมณ์ผู้เป็นอนุชาเป็นเพื่อนร่วมทาง

พาลีสอนน้องคำกลอน เป็นหนังสือสมุดข่อยประเภท "มุดขาว" ต้นฉบับไม่สมบูรณ์เนื่องจากข้อความตอนท้ายของเรื่องขาดหายไป แต่เนื้อหาส่วนใหญ่ยังเหลืออยู่ เรื่องพาลีสอนน้องคำกลอนฉบับนี้ มีคำภาษาไทยถิ่นใต้ปะปนหลายคำ อักษรวิธีก็มีลักษณะแตกต่างจากอักษรวิธีที่ใช้กันเป็นมาตรฐานในระบบการเขียนหนังสือไทยปัจจุบันอย่างเห็นได้ชัด เช่น

กรีกกรา	"ดรีกตรา"
บำเมรอ	"บำเรอ"
ข้าหนอร	"กินนร"
พิตหนา	"พิจารณา"
สามผลาม	"ผลิผลาม"

๑๓๑

เนื้อหาที่สำคัญประกอบด้วย ประวัติโดยสังเขปของพาลี พาลีเรียกสุครีพและองคตเข้าไปหาเพื่ออำลาและสั่งสอน ตอนสุดท้ายต้นฉบับขาด น่าจะเป็นบทสรุป เน้นให้ปฏิบัติตามคำสั่งสอน

๒ รามเกียรติ์ฉบับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมี ๒ ฉบับคือ

๒.๑ รามเกียรติ์ ฉบับบ้านควน เกย อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒.๒ พาลีสอนน้องคำกลอน ฉบับบ้านบ่อदान อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของรามเกียรติ์ ฉบับบ้านควนเกย คือการแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ตลอดเรื่อง กาพย์นับได้ว่าเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่นิยมมากที่สุดในการแต่งวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ นอกจากนี้วรรณกรรมเรื่องนี้มีภาษาไทยถิ่นใต้เกี่ยวข้องกับตลอดเรื่อง มีอนุภาคหลายตอนซึ่งแตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับภาคกลาง เช่น ตอนพระอิศวรและทวยเทพพลัดเปลี่ยนกันเนรมิตเป็นดวงแก้วส่องแสงสว่างมายังโลก และตอนกล่าวถึงตำราไปลงกา เป็นต้น ทั้งชื่อตัวละคร และรายละเอียดของเนื้อเรื่อง ก็แตกต่างออกไปจนอาจนับได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นที่สำคัญ

พาลีสอนน้องคำกลอน ฉบับบ้านบ่อदान มีจำนวนอนุภาคที่เกี่ยวกับข้อสอน ๖๖ อนุภาค ซึ่งนับได้ว่ามีจำนวนข้อสอนมากกว่าพาลีสอนน้อง ฉบับของภาคกลางทุกสำนวน กล่าวคือ พาลีสอนน้องคำกลอน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ มีข้อสอน ๓๕ อนุภาค มีอนุภาคร่วมกับฉบับบ้านบ่อदान ๑๘ อนุภาค โคลงพาลีสอนน้อง มีข้อสอน ๒๙ อนุภาค ตรงกับฉบับบ้านบ่อदान ๒๕ อนุภาค

บทละครรามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ มีข้อสอน ๑๘ อนุภาค ตรงกับฉบับบ้านบ่อदान ๑๕ อนุภาค เท่าที่สังเกตพบว่าพาลีสอนน้องคำกลอนฉบับบ้านบ่อदान น่าจะได้รับอิทธิพลจากโคลงพาลีสอนน้อง ฉบับหอสมุดแห่งชาติ มากกว่าฉบับอื่น ๆ แต่เมื่อเปรียบเทียบอนุภาคเกี่ยวกับข้อสอนกับฉบับต่าง ๆ ของภาคกลางแล้วเห็นว่า ฉบับบ้านบ่อदान ได้กล่าวถึงอนุภาคหลายอนุภาคที่แตกต่างออกไป ดังนี้ ก่อนเข้าท้องพระโรง จงทำความเคารพนึกถึงพระคุณของพระเจ้าอยู่หัวเสียก่อน อย่าทำตัวเศร้าโศก จงยอมรับในพระปณิญาบารมี อย่าร่วมประเวณีกับข้าสนม อย่าพูดจาสามหาว อย่าแสดงตนว่ากล้าหาญฮึกเหิมคึกคอง อย่าพูดจาให้มีความผิดติดตามหลัง จงซื่อสัตย์ต่อมิตร ให้รู้เท่าทันคนคิดคด ขอมเสียสละเพื่อถนอมศักดิ์ จงทำตนให้คนพาลเกรงขาม อย่าเป็นผู้ก่อเรื่องชวนทะเลาะวิวาท อย่าบ่มเหิงคนที่ต่ำกว่าตน อย่างนำเพื่อนเป็นนักร้อง อย่านั่งเฝ้าให้ล้าหน้าเสนา จงทำจิตใจให้มั่นคง อย่าประมาทข้าศึก เขาทำกลต้องคิดแก้ไขให้ได้และต้องแก้ไขให้เกินกล จงโอบอ้อมอารีถนอมใจไพร่พล ต้องมีเหตุผล จงมีความคิดสุขุมลึกซึ้ง เป็นผู้นำจรรู้จักใช้คนตามความสามารถ เวลาได้ตอบจงอาจหาญ

นอกจากเรื่องอนุภาคที่แตกต่างกันแล้ว ด้านการใช้ถ้อยคำภาษาก็ไม่มีข้อความใด ๆ พ้องกันเลย แม้จะแต่งเรื่องเดียวกันก็ตาม คงจะเป็นไปในลักษณะที่ต่างคนต่างแต่ง แม้การเรียงลำดับอนุภาคที่เกี่ยวกับข้อสอนก็แตกต่างกันไป พาลีสอนน้องคำกลอน ฉบับบ้านบ่อदान ยังมีภาษาไทยถิ่นใต้ เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญเฉพาะถิ่นอีกด้วย

๓. รามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นภาคใต้ที่คัดลอก หรือรับอิทธิพลโดยตรงจากรามเกียรติ์ ฉบับภาคกลางมี ๒ ฉบับ คือ

๓.๑ รามเกียรติ์ ฉบับวัดท่าแค อำเภอมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

๓.๒ ราชาพิลาปคิดถึงสิดา ฉบับวัดปรางหมูนอก อำเภอมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

รามเกียรติ์ทั้ง ๒ ฉบับนี้มีข้อความพ้องกับฉบับภาคกลางอย่างเห็นได้ชัด แม้ว่าจะมีการดัดแปลง ปรับปรุง หรือแต่งเติม ให้มีลักษณะผิดแปลกจากต้นฉบับเดิมบ้าง ก็นับว่ามีเป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น เช่น รามเกียรติ์ ฉบับวัดท่าแค ได้ตัดตอนมาจากบทละครรามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ เพียง ๒ ตอน คือตอนท้าวมาลีวราชว่าความ กับตอนทศกัณฐ์ตั้งพิธีชุบหอก กระบิลพิท ดังจะยกตัวอย่างให้พิจารณาบางตอน เช่น

ฉบับรัชกาลที่ ๑

ฉบับวัดท่าแค

อันปู่เขากับกูเป็นสหาย

อันปู่เขากับกูเป็นสหาย

เพื่อนตายรักใคร่กันหนักหนา

เพื่อนตายรักใคร่เป็นนักหนา

ก็สิ้นชีวลัยไปเมืองฟ้า

ก็สิ้นชีวลัยไปเมืองฟ้า

แต่ลักษณะรามเกิดมาไม่รู้

แต่ลักษณะรามเกิดมาไม่รู้

ด้วยเพ็งจะจำเรียวัย
ทางไกลต่างคนต่างอยู่
นานแล้วไม่ได้ไปเยี่ยมดู
สุริวงศ์ในกรุงอยุธยา

ด้วยเพ็งจะจำเรียวัย
ทางไกลต่างคนต่างอยู่
นานแล้วไม่ได้ไปเยี่ยมดู
สุริวงศ์ในกรุงอยุธยา

(คัดจากตอนท้ายมาลือราชว่าความ)

และต่อไปนี้จะยกตัวอย่างข้อความบางตอนจากราชาพิลาปลำฉันท ฉบับหอสมุดแห่งชาติ
เปรียบเทียบกับราชาพิลาปลัดถึงสิดา ฉบับวัดปรังหมูนอก เพื่อให้สังเกตลักษณะร่วมและลักษณะ
ต่าง ๆ ดังนี้

ราชาพิลาปลำฉันท
วรเกษม
วรกรรฐจักษ
นาสารูจี
วครรรเรื่องโชติ
ทนต์โอษฐปรตนิ
หนูกาไกรศรี
คิวกาหุไกร
ทศสำนักขัต
มุกดาวรรัตน
นาภาภาคไพ
ถันนงคือบุรณ
วิทุริยแสงไส
อุราวิไล
ประภารภาดา

ราชาพิลาปลัดถึงสิดา
วรเกษม
วรกรรฐจักษ
นาสารูจี
วครรรเรื่องโชติ
ทนต์โอษฐปรตนิ
หนูกาไกรศรี
คิวกาหุไกร
ทศสำนักขัต
มุกดาวรรัตน
นาภาภาคไพ
ถันนงคือบุรณ
วิทุริยแสงไส
อุราวิไล
ประภารภาดา

กล่าวโดยสรุป ราชาพิลาปลัดถึงสิดามีเนื้อหา (อนุภาค) รูปแบบคำประพันธ์ และระดับ
การใช้ถ้อยคำภาษาเกี่ยวกับราชาพิลาปลำฉันท ฉบับหอสมุดแห่งชาติอย่างเห็นได้ชัด

๔. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลเฉพาะเค้าเรื่องเพียงบางส่วนจากรวมเกียรติ
เท่าที่สามารถรวบรวมข้อมูลได้แล้วขณะนี้ มี ๔ เรื่อง คือ

๔.๑ คำราพิชัยสงคราม ฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สงขลา (ไม่ทราบประวัติการได้มาของต้นฉบับ)

- ๔.๒ สุวรรณหงส์ ฉบับบ้านเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
- ๔.๓ ไกยสุริวงศ์ ฉบับตำบลมะกรูด อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
- ๔.๔ พระสุวรรสิน (พระสุวรรณศิลป์) ฉบับตำบลม่วงงาม อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
- ๔.๕ ท้าวสุพรรณรังสี ฉบับบ้านปลายหมัน อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง
- ๔.๖ เรือนแก้ว - เรือนจัน ฉบับบ้านหนองลุม อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง
- ๔.๗ ตรีนราย ฉบับอำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา
- ๔.๘ แสงสาสตรา ฉบับบ้านเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

ตำราพิชัยสงคราม มีอนุภาคที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรามเกียรติ์ ดังนี้คือ หนุมานอาสาไป ลักหีนบดยา ผูกพมนางมณโฑกับทศกัณฐ์ พระรามตามกวาง ทศกัณฐ์ลักนางสีดา ศึกลงกา พระราม ได้สีดาคืน และหนุมานเผาลงกา

ตัวอย่างข้อความบางตอน

"รุ่งขึ้นวันอาทิตย์ หวานาสถิตย์ อุดรพันธุ์ หางพญานาค อาคเนย์ไปอยู่ เทพยดาคลาสุ อยู่หนอีสาน...." วรรณกรรมเรื่องนี้กล่าวว่า ฤกษ์อันเป็นมหาสิทธิโชคประจำวันอาทิตย์ ซึ่งควร เลือกรับการเข้าพิชิตศัตรู คือเวลาหลังเที่ยงคืนไปแล้ว จะคลาดแคล้วทุกสิ่งอัน.... ยามนี้หนุมาน อาสา ลักหีนบดยา ที่แท่นพญาอสุรี กำราบจับเสียวยักษ์ มณโฑเทวี ทั้งสองเชา^๑เข้าด้วยกัน.."

สุวรรณหงส์ มีอนุภาคที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรามเกียรติ์ ดังนี้

๑. อนุภาคที่เกี่ยวกับตัวละคร ยักษ์ฤทธิกัณฐ์ครอบครองพระนครชื่อลงกา "ฝ่ายพระยาฤทธิกัณฐ์ ครอบครองพระนครเป็นใหญ่ในกรุงลงกา"
๒. อนุภาคที่เกี่ยวกับนางมณโฑไปเกิดเป็นธิดายักษ์ และใคร ๆ ต่างก็คิดไปว่า นางจะเป็นตัวทำลายวงศ์ตระกูลยักษ์ให้พินาศไป คล้าย "นางสีดา" ในเรื่องรามเกียรติ์
๓. อนุภาคตอนที่ท้าวหนทราษ สกกดพระเกศสุริวงศ์ และนางเกศมาลีพระชายา คล้าย กับตอนไมราพสะกดทัพในเรื่องรามเกียรติ์
๔. อนุภาคตอนที่พระยาหิศกรรณแปลงเป็นทรายทองล่อนางเกศมาลีให้พึงพอใจ แล้วพูด ให้พระเกศสุริวงศ์พระสวามีตามทรายทองให้ พระยานนทราษจึงได้โอกาสลักนางเกศมาลี คล้าย อนุภาคตอนทศกัณฐ์ลักนางสีดา

พระไภยสุริวงศ์ วรรณกรรมเรื่องนี้มีอนุภาคเกี่ยวข้องกับเรื่องรามเกียรติ์ ดังนี้ ทศกัณฐ์ลัก นางสีดา พระรามตามสีดา หนุมานอาสา ทศกัณฐ์เกี่ยวนางสีดา เบญกายแปลง หนุมานพิสูจน์ เบญกาย องค์กรสื่อสาร พระรามฆ่าทศกัณฐ์ และสีดาลุยไฟ

^๑เชา หมายถึง ผูกติดเข้าด้วยกัน

พระสุวรรณสิน (พระสุวรรณศัลป์) มีอนุภาคเกี่ยวข้องกับเรื่องรามเกียรติ์ ดังนี้ ทศกัณฐ์ ลักนางสีดา พระรามตามสีดา พระรามได้พลวานร พระยาชมพูพานถวายพลวานร หนุมานถวายแหวน ทศกัณฐ์พานางสีดาไปไว้ในอุทยาน หนุมานเผาลงกา สีกลงกา หนุมานทำลายสวนของทศกัณฐ์ เบญกายแปลง หนุมานพิสูจน์ศัพเบญกาย ไมยราพสะกดทัพ และบทบาทของพิเภกในเรื่องรามเกียรติ์

ท้าวสุพรรณรังสี มีอนุภาคเกี่ยวข้องกับเรื่องรามเกียรติ์ ดังนี้

๑. ตอนท้าวมหาจักรสอนจักรนารายณ์ก่อนออกไปทำศึกกับท้าวสุพรรณรังสีว่า ขอย่าได้ประมาท แม้จะมีฝีมือเก่งกาจสักเพียงไหนก็อาจพลาดพลั้งได้ ทำนองเดียวกับทศกัณฐ์ผู้มีฝีมือเป็นเลิศ แต่ก็ต้องตายด้วยศรพระราม

๒. ท้าวสุพรรณรังสี ตัวเอกของเรื่อง เป็นองค์พระนารายณ์อวตารลงมาพลาญยักษ์ ทำนองเดียวกับพระรามในเรื่องรามเกียรติ์

๓. อนุภาคเกี่ยวกับศรศิลป์ที่มีอนุภาพทำนองเดียวกันกับศรของพระราม แผลงแล้วสามารถธำชฐานได้ตามใจปรารถนา เช่น เป็นนาคบาศ ไฟ ฟน ลม สว่าง มืดมืด หรือเพื่อสังหารอะไรก็ได้ตามใจนึกทุกประการ

๔. อนุภาคที่เกี่ยวกับท้าวมหาจักร อันเป็นเจ้ากรุงยักษ์ มีลักษณะทำนองเดียวกับทศกัณฐ์ในเรื่องรามเกียรติ์ คือมีสิบเศียร ยี่สิบมือ แต่ละมือถืออาวุธร้ายแรงนานาชนิด

๕. การสะกดทัพของยักษ์ไวยราพ ซึ่งตรงกับอนุภาคตอนไวยราพสะกดทัพพระรามในเรื่องรามเกียรติ์

เรือนแก้ว - เรือนจัน มีเนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับรามเกียรติ์ตอนสีกลงกา กล่าวถึงท้าวไกรจักรเป็นอวตารของพระนารายณ์ คล้ายบทบาทของพระราม ชื่อตัวในเรื่องหลายตัวคล้ายตัวละครในรามเกียรติ์ เช่น มลันวัน ฤาษีนาคา วันวิก วันเวก ทศพัคตร์ วิรุพเมฆ นนทสุรและพญาบึกษา เป็นต้น อนุภาคเกี่ยวกับของวิเศษ หรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการสงคราม เช่น ศรศิลป์ จักร พระบรรค์ หอก ตะบอง ราชรถที่เหาะเหินเดินอากาศได้ กล้องเป่ายาสะกดทัพ เวทมนตร์คาถา การล่องหนหายตัว ฯลฯ ของวิเศษ เหล่านี้ต่างก็ปรากฏในเรื่องรามเกียรติ์อย่างเด่นชัด

ตรีนราย อนุภาคที่สำคัญที่สุดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรามเกียรติ์ คือ อนุภาคตอนสีกลงกา โดยเริ่มตั้งแต่ทศกัณฐ์ลักนางสีดาเป็นสาเหตุของสงคราม พระรามตามนางสีดาต้องทำสงครามพญูกภัยตลอดทาง แล้วทำศึกกับทศกัณฐ์ ฆ่าทศกัณฐ์ตายได้นางสีดาคืน อนุภาคตอนดังกล่าวนี้ปรากฏในเรื่องตรีนรายซ้ำกันถึง ๒ ครั้ง คือตอนที่ "กบิณทรย์ลักช้ายาตรีนราย ทำให้เกิดสงครามตอนหนึ่ง กับตอนที่"สินธร" ไอรสท้าวหัสจักร เมืองหมันต์ ลักนางอุบลกัลยาชายนราสุริวงศ์ อีกตอนหนึ่ง เหตุการณ์ทั้ง ๒ ตอนนี้อำนาจเรื่องทำนองเดียวกัน และเกี่ยวข้องกับอนุภาคตอนสีกลงกาในเรื่องรามเกียรติ์อย่างเด่นชัด

นอกจากนี้ยังมีอนุภาคเกี่ยวกับตัวละคร พฤติกรรมของตัวละครและเครื่องมือเครื่องใช้ในการรบก็นับว่าตรงกับเรื่องรามเกียรติ์เป็นส่วนมาก เช่น ศรศิลป์ หอก ราชรถ แหวน กล้องและยาที่ใช้เป่าสะกดทัพ และเวทมนตร์คาถา เป็นต้น

พงศสาตรา เป็นวรรณกรรมประเภทตำราเสียงโซค เนื้อหาประกอบด้วยรูปภาพ ส่วนมากเป็นภาพเกี่ยวกับวรรณคดี และนิทานพื้นบ้านที่คนทั่วไปรู้จักกันแพร่หลาย ในบรรดาวรรณคดีและนิทานที่มีอิทธิพลต่อหนังสือ "พงศสาตรา" เด่นมากที่สุดคือรามเกียรติ์ ซึ่งปรากฏว่ามีอนุภาคที่เกี่ยวข้องถึง ๑๕ อนุภาค คือ เบญจกายแปลง ทรพีวัดรอยบิดา : ชนกฤาษี โณนาพบสีดา พาสีรับ ทรพี นางมณโฑครองเมือง พิเภกถูกขับ พระรามตามกวาง นางส่านักขาศึกคตสันสันมือ ทรพี ใต้บริวาร นกหัสติายุดองแหวนนางสีดา พระลักษมณ์ถูกหอกโมกขศักดิ์ สุครีพถูกขับจากเมือง ชัดชิน หนุมานเฝ้าลังกา สุครีพครองเมือง และทศพัศตรลักนางสีดา

๕. อิทธิพลของรามเกียรติ์ต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยภาคใต้^๑

เรื่องรามเกียรติ์มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยภาคใต้หลายด้าน โดยเฉพาะที่เด่นชัดมากคือ ด้านที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม เช่น การแก้บน (ภาษาไทยถิ่นใต้ใช้ "แก้เหมรย") การทำพิธีขับไล่อุบารห์ (ความชั่วร้าย) ให้ออกไปจากบ้านเรือน (ภาษาไทยถิ่นใต้ใช้คำว่า "ทำอุบารห์") การไหว้พระภูมิเจ้าที่ เป็นต้น นอกจากนี้เรื่องรามเกียรติ์ยังมีอิทธิพลเกี่ยวกับการเสียงโซค (ปรากฏในหนังสือพงศสาตรา) อิทธิพลต่อเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงบอก เพลงกล่อมเด็ก อิทธิพลต่อคติสอนใจ สำนวนภาษา และวรรณกรรมท้องถิ่น เป็นต้น

ชาวไทยภาคใต้มีความเชื่อว่าเรื่องรามเกียรติ์เป็นเรื่องที่ขลัง ศักดิ์สิทธิ์ หนังสือที่จารเรื่องรามเกียรติ์มีความสำคัญพอ ๆ กับเรื่องที่จารคาถาอาคมซึ่งจะต้องเก็บไว้ในที่อันควรเคารพบูชา ก่อนจะนำมาอ่านต้องยกมือไหว้ จับหนังสือชูขึ้นเหนือศีรษะเพื่อแสดงความเคารพศรัทธา แล้วเปิดหนังสืออ่านด้วยความสำรวมตลอดเวลา ขณะอ่านจะต้องนั่งอ่านให้เรียบร้อย นอนอ่านไม่ได้ มิฉะนั้นจะมีอันเป็นไปต่าง ๆ โดยเฉพาะจะถูกผู้จารหนังสือสาปแช่ง ซึ่งคำสาปแช่งมักจะปรากฏอยู่ในตอนต้นหรือตอนท้ายของหนังสือ

นายหนังตะลุงชาวภาคใต้นิยมนำเรื่องรามเกียรติ์ มาใช้เป็นเรื่องหลักในการแสดงหนังตะลุง ทั้งเป็นการแสดงเพื่อแก้บน และเพื่อความเพลิดเพลิน เนื่องจากรามเกียรติ์เป็นเรื่องสำคัญ เป็นเรื่องราวของเทวดาอวตารมาปราบยุคเข็ญในโลกเพื่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขทั่วหน้า อาจ

^๑สรุปความจาก ฉันทส ทองช่วย "อิทธิพลรามเกียรติ์ต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยภาคใต้"
ศรีวิชัย วารสารวิชาการวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี ๓(๓) : ๒๑ - ๓๑ มกราคม ๒๕๒๒

กล่าวได้ว่าชาวไทยภาคใต้ทุกคนรู้จักรามเกียรติ์ รู้จักทั้งในรูปของวรรณกรรมลายลักษณ์ และวรรณกรรมมุขปาฐะ แม้กระทั่งทารกน้อยที่นอนอยู่ในเปลก็มีโอกาสได้ฟังเพลงขับกล่อมจากมารดา หรือพี่เลี้ยงน้อง เพลงขับกล่อมนั้นมีอยู่หลายบทที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับรามเกียรติ์ เช่น

เพลงนางนกเหวก

นางนกเหวก^๑เหอ

บินสูงเทียมเมฆ

ได้โลก^๒คนหนึ่ง

เที่ยวกินขี้ลมเป็นอาหาร

นางนกเหวก

กินขี้ลม^๓เป็นอาหาร

ตั้งชื่อเจ้า หนุมนาน^๔

สงสารเจ้านกเหวก

ความรู้ที่ได้รับจากเรื่องรามเกียรติ์นั้น กล่าวว่าหนุมนานเกิดเป็นลูกพระพาย มารดาชื่อนางสวหะ ซึ่งถูกนางกาลอัจนาสาปให้ไปยืนต้นเดียวเหี่ยวกินลมอยู่ที่เขาจักรวาล แม้ว่ารายละเอียดเกี่ยวกับตัวในเรื่องที่กล่าวถึงในเพลงกล่อมเด็กจะแตกต่างกันออกไปก็จริง แต่เค้าเรื่องหลักนั้นนับได้ว่าตรงกัน

เพลงรักนุช

รักนุชเหอ

เหมือนเจ้าคุณอุณรุทรักอุษา

พระศรีสุนทรศักดิ์รักโนรา

ทำปรีอ^๕นางเนื้อเย็นจะเห็นใจ

สิ้นสุดที่รักเจ้าหนักหนา

นางสีดารักพระรามไม่คลายใจ

เหมือนตัวของข้ารักเจ้าหน้าใจ

หกใส่^๖ว่าพี่รักคนเ็น^๗เหอ

เพลงกล่อมเด็กบทนี้เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรามเกียรติ์ คือการอ้างถึง "นางสีดารักพระราม" ซึ่งถือเป็นรักที่มั่นคง อันควรถือเป็นแบบอย่างของรักแท้

^๑นกการเวก

^๒เมฆ, ก้อนเมฆ

^๓ลูก

^๔หนุมนาน

^๕ทำอะไร

^๖หาความใส่, โกหกใส่

^๗คนอื่น

นอกจากนี้ "เพลงนา" ของจังหวัดชุมพรบางตอนได้กล่าวถึงพระรามตามนางสีดาความว่า "สีดาวางาม พระรามเที่ยวตามหา...." อนุภาคตอนพระรามตามนางสีดานี้ถือเป็นอนุภาคตอนสำคัญตอนหนึ่งในเรื่องรามเกียรติ์ที่วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้หลายเรื่องอ้างอิงถึง

การดำเนินชีวิตประจำวันของชาวไทยภาคใต้เกี่ยวข้องกับรามเกียรติ์อยู่หลายเรื่อง เช่น เวลาถูกไฟไหม้ ก็จะถ่มน้ำลาย(น้ำบ่อน้อย) ใส่แผลในทันทีทันใด พร้อมทั้งกล่าวว่า "ถุย - น้ำลายหนุมนาน" (ถุย - น้ำลายหนุมนาน) ตอนนี้อ้างถึงเหตุการณ์ในเรื่องรามเกียรติ์ตอนหนุมนานเผาลังกา เมื่อเผาลังกาจนมอดไหม้วายวอดไปแล้วก็พยายามดับไฟที่ติดหางอยู่ ดับเท่าไรวิธีไหนก็ไม่สำเร็จ จึงเหาะไปหาฤาษี ฤาษีแนะนำให้ดับด้วยน้ำลายในปาก โดยใช้คำว่า "น้ำบ่อน้อย" หนุมนานจึงสามารถดับไฟได้สำเร็จด้วยอุบายวิธีของฤาษี

สำนวนภาษาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรามเกียรติ์และใช้กันแพร่หลาย เช่น "ตกที่นั่งหนุมนานกินเมลิ้น" (ตกที่นั่งหนุมนานกินเส้น) หมายถึงต้องกินในสิ่งที่ไม่ควรกิน แสดงว่าชีวิตตกกระกำลำบากมาก หรือ "อ้ายโลกทรพี" (อ้ายลูกทรพี) หมายถึงลูกที่อกตัญญูต่อบิดามารดาหรือต่อผู้มีพระคุณ หรือถ้าต้องการอุปมาถึงสิ่งที่ราบเรียบ เช่น การปราบป่าโดยวิธีเผาป่า ปราบศัตรูให้พ่ายแพ้อย่างราบคาบ ก็นิยมใช้สำนวนว่า ปราบให้ "ราบพนาสุร" คำนี้น่าจะได้รับอิทธิพลมาจาก "ราพณ + อสุร" เป็น ราพณาสुर หรือที่ทางอีสานและลาวใช้ว่า "ราพณาศวร" หรือ "ฮาบมะนาสวน" ซึ่งหมายถึงตัว "ทศกัณฐ์" ผู้มีกำลังฤทธิ์เดชมหาศาล สามารถบันดาลให้ทุกสิ่งทุกอย่างประสพหายนะอย่างวอดวายได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า รามเกียรติ์เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้หลายเรื่อง มีทั้งที่เกี่ยวข้องกันโดยตรงและโดยอ้อม รามเกียรติ์ฉบับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มีทั้งลักษณะร่วม และลักษณะที่แตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับภาคกลาง แสดงให้เห็นว่าที่มาของรามเกียรติ์ฉบับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ นั้น ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ฉบับภาคกลาง และอีกส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากแหล่งอื่น ๆ และเท่าที่สังเกตพบว่า อนุภาคตอนศึกลังกา ตั้งแต่ทศกัณฐ์ลักนางสีดาไปจนถึงทศกัณฐ์ถูกฆ่า พระรามได้สีดาคืน นับเป็นอนุภาคที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มากที่สุด.

เอกสารอ้างอิง

ฉัตรยุพา สวัสดิพงษ์ "การศึกษาเปรียบเทียบรามเกียรติ์ฉบับลานนาและฉบับภาคใต้" ภาควิชา
ภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๒๒

ฉันทัส ทองช่วย รามเกียรติ์ฉบับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ โครงการบริการวิชาการ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา ๒๕๒๒.

ฉันทัส ทองช่วย "อิทธิพลรามเกียรติ์ต่อการดำเนินชีวิตของชาวภาคใต้" ศรีวิชัย วารสารวิชาการ
วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี ๓(๓) : ๒๑ - ๓๑, มกราคม ๒๕๒๒

ฉันทัส ทองช่วย "รามเกียรติ์ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้" รายงานการวิจัย ภาควิชา
ภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา
๒๕๒๔

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ บ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ องค์การค้า
ของคุรุสภา ๒๕๑๒

เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) อุปราชมรามเกียรติ์ กองการสังคีต กรมศิลปากร ๒๔๙๕

อริยานุวัตร เขมจารีเถระ, พระ พระลัก - พระลาม มูลนิธิเสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป
กรุงเทพฯ ๒๕๑๔

วรรณกรรมสมุดย่อย

ตำราพิชัยสงคราม ฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา

ครั้นราย ฉบับอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

ท้าวสุพรรณรังสี ฉบับบ้านปลายหมัน อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง

แทงศาสตรา ฉบับบ้านเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

พระสุวัตรสิน (พระสุวรรณศิลป์) ฉบับตำบลม่วงงาม อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

พาลีสอนน้องคำกลอน ฉบับบ้านบ่อดาน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

ไทยสุริวงศ์ ฉบับตำบลมะกรูด อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ราชาพิลาปลิดถึงสิดา ฉบับวัดปรางหมูนอก อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

รามเกียรติ์ ฉบับบ้านควนเกย อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

รามเกียรติ์ ฉบับวัดท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

เรือนแก้ว - เรือนจัน ฉบับบ้านหนองลูม อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง

สุวรรณหงส์ ฉบับบ้านเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา